

Soidensuojelualueiden rajamerkit erottuvat maastossa valkoisina merkkeinä (A. Torvinen).

AAPASOIDEN SUOJELU

Soiden säilyttäminen Suomessa tuli ajankohtaiseksi 1970-luvulla metsäojitusten nopeasti pienentäessä luonnontilaisten soiden pinta-alaa. Laadittiin soidensuojelun perusohjelma, joka sisältää koko maan kattavan soidensuojelualueverkoston. Eri suojeluohjelmissa alkuperäisestä suoalasta on noin 8 %. Aapasuot on luokiteltu EU:n luontodirektiivissä ensisijaisen tärkeäksi luontotyyppiksi. Aapasoiden säilyttämisessä Suomella on erityinen vastuu, koska Suomi on keskeistä aapasoiden esiintymisaluetta.

Aapasoiden suojelun edistämiseksi käynnistyi vuonna 1997 EU:n tukema Life-hanke ”Aapasoiden suojelu Lapin kolmion alueella ja Pohjois-Pohjanmaalla”. Hankkeen avulla pyritään toteuttamaan suokohteiden suojelua pääsääntöisesti perustamalla niille lakisääteisiä soidensuojelualueita. Lisäksi suojelualueiden ojitettuja soita ennallistetaan takaisin luonnontilaan. Soille on myös rakennettu suoluonnossa retkeilyä helpottamaan pitkostettuja luontopolkuja sekä lintutorneja.

LISÄTIETOJA

Lapin ympäristökeskus
PL 8060 , 96101 ROVANIEMI
puh. 016 3294111
www.vyh.fi/lap/lap.htm

Metsähallitus
Perä-Pohjolan luontopalvelut
PL 8016, 96101 ROVANIEMI
puh. 0205 647600
www.metsa.fi/luo/index.htm

Metsähallitus
Pohjanmaan-Kainuun luontopalvelut
PL 81, 90101 OULU
puh. 0205 646800
www.metsa.fi/luo/index.htm

Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus
PL 124 , 90101 OULU
puh. 08 3158300
www.vyh.fi/ppo/ppo.htm

Teksti: Saara Keränen, Satu Kalpio
Taitto: Satu Kalpio, Mari Pyhäjärvi
Pohjan kuva: Aarno Torvinen;
kalvakkarahkasammal
Kannen kuva: Aarno Torvinen;
tupasvillaa aapasuolla

Protection of aapa mires in Lapland and Ostrobothnia

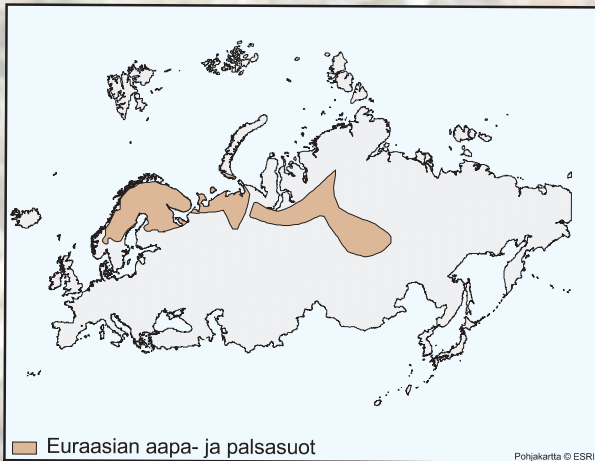

Aapasoiden suojelu Lapissa ja Pohjanmaalla

AAPASUOT

Kasvien maailma

AAPASUOT EUROOPASSA

Suomen luontoon erilaiset suot kuuluvat olennaisena osana. Maamme onkin Euroopan runsassoisin valtio. Soiden runsauteen Suomessa vaikuttaa ennen kaikkea viileä ja kostea ilmasto. Varsinkin Pohjois-Suomessa, aapasuoalueella, vettä sataa enemmän kuin haihtuu. Myös loivat maastonmuodot edistävät soistumista.

Aapasoiden esiintymisalue kattaa yli puolet Suomen pinta-alasta. Aapasuot keskittyvät Pohjoiseen. Etelä-Suomi on keidas- eli kohosoiden esiintymisaluetta. Muualla Euroopassa aapasointa esiintyy Ruotsissa ja Venäjällä, mutta Suomessa ne ovat kaikkein monimuotoisimpia. Aapasoiden merkitys luonnonjärjestelmässä on suuri. Ne ovat Euroopan ainoita lisääntymispaikkoja useille harvinaisille lintulajeille ja tarjoavat suojapaikan monelle uhanalaiselle kasvilajille.

MIKÄ ON AAPASUO ?

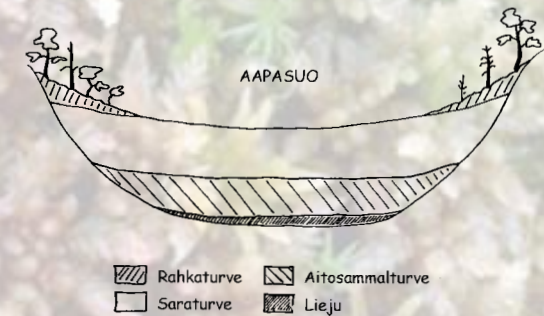
Nimi 'aapa' on varsinkin Pohjois-Suomessa käytössä oleva nimitys laajasta ja keskeltä avoimesta suosta. Aapasuot ovatkin Suomen suurimpia soita, jopa kymmeniä tuhansia hehtaareita laajoja.

Aapasuot ovat minerotrofisia eli ne saavat ravinnelisiä ympäristöstään toisin kuin keidas- eli kohosuot, jotka elävät lähinnä sadevedestä. Ravinteita aapasuo voi saada suon pohjakerroksesta ja ympäröiviltä metsämailta pohja- ja pintavesien kautta. Aapasoiden vesien valuma-alue onkin yleensä paljon suurempi kuin itse suoallas. Keväällä lumensulamisvedet kerääntyvät aapasuon keskusta ja suo muistuttaa enemmän järveä kuin suota. Näin suo voi saada lumensulamisvesistä ravinnelisiä keskiosiansakin, joka muuten saattaisi elää pelkän sadeveden varassa.

Luonnontilaista aapasuota ilmasta kuvattuna Kilsiaapa-Ristivuoma Perä-Pohjolassa (A. Torvinen).

AAPASUON PROFIILI

Aapasoiden keskusta on usein reunoja alempana. Se on yleensä puutonta ja vetistä rimpinevaa tai -lettoa. Suon reunamilla on puustoisia rämeitä sekä metsänevoja ja -lettoja. Korvet ovat harvinaisempia. Monesti metsäsaarekkeet elävöittävät muuten avointa suomaisemaa.

Aapasuon reunassa suo vaihtuu asteittain soistuneen kankaan kautta kangasmetsäksi. Loivilla mailla vaihettumisvyöhyke voi olla useita kymmeniä metrejä leveä. Hyvin kaltevilla kivennäismaiden reunoilla suon raja on kuitenkin jyrkkä.

VEDEN JÄLKIÄ JA MONIMUOTOISUUTTA

Märillä ja laajoilla aapasoilla kulkija huomaa suossa selviä muotoja, rimpiä ja jänteitä. Ne ovat lumen-sulamisvesien kulkeutumisen ja roudan aikaansaa-mia pienmuotoja suon pinnassa.

Rimpi on märkää suon pintaa, joka voi olla hyvin upottavaa. Ruopparimmissä ei juurikaan ole sam-malia ja putkilokasvejakin on harvakseltaan, mm. mutasaraa, pitkälehtikihokkia ja raatetta. Ruoppa-rimimestä voi löytyä harvakseltaan tummia sam-malen versoja, mm. aapasirppisammalta.

Rimpiä ja jänteitä aapasuolla (A. Torvinen).

Jänteet ovat pitkänomaisia mättäitä, jotka reunus-tavat rimpiä ja salpaavat vesiä. Ne voivat olla selvärajaisia, jopa metrin korkuisia rahkamättäitä, tai sarojen ja siniheinien muodostamia vöitä, jot-ka hädin tuskin kohoavat muusta suosta. Pituutta jänteillä voi olla kilometrejä. Aapasuovyöhykkeen eteläosassa jänteisyys ei ole tyypillistä, vaan suot ovat rahkasammalten peittämiä ja ”kuivan” näköi-siä. Jänteet ovat märällä rimpisuolla oivallinen kulkuväylä, jota kookkaat ja painavat nisäkkäät, kuten porot ja hirvet osaavat käyttää.

Rinnesuo (A. Torvinen).

Aapasoiden erikoisia muunnoksia ovat rinnesuot, joita esiintyy Koillismaalla, Kainuun vaarajaksos-sa ja Itä-Suomessa sekä palsasuot, joiden esiinty-misaluetta on Tunturi-Lappi. Rinnesoita esiintyy vaarojen rinteillä paikoilla, joissa on riittävää ja jatkuvaa pohjavedenvirtausta.

Palsasoille luonteenomaisia ovat palsat. Ne ovat suuria rahkamättäitä, joiden sisällä on roudasta muodostunut jääydin. Nämä jäälinsit voivat olla satoja, mahdollisesti jopa tuhansia vuosia vanhoja.

Itön palsasuo Enontekiöllä (A. Torvinen).

ANTIIKKISIA AAPASOITA

Soiden synty Suomessa alkoi jääkauden jälkeen noin 9000 vuotta sitten turpeen alkaessa kerrostua soistumilla. Etelässä suot ovat kehittyneet lähinnä ilmaston vuoksi keidas- eli kohosoiksi ja pohjoi-nessa aapasoiksi. Myös maankohoaminen tuo oman lisänsä suopalettiin. Lähellä Pohjanlahtea suot ovat nuoria ja erilaisia kuin sisämaan vanhemmat suot.

Turpeen kerrostumisvauhti on nykypäivän Suo-messa noin 0,6 mm vuodessa, ja soiden turvekerros on noin 1,5 m paksu. Aapasoiden turve ei kerros-tu yhtä nopeasti kuin keidassoiden, eikä turveker-roskaan ole yhtä paksu. Jänteet ja rimmet ovat muo-dostuneet suolle jälkikäteen, luultavasti 3000 - 4000 vuotta sitten.

Raateaapa (A. Torvinen).

Aapasoiden jänteet voivat veden paineesta johtu-en siirtyä paikaltaan useiden kymmenien senttimetrien päähän vuoden aikana.

Kun turvetta on kerrostunut riittävän paksultti, kas-veille tarjolla olevien ravinteiden määrä pienenee ja suo alkaa muuttua karuksi. Monen aapasuonkin kohtalona lienee aikojen saatossa kehittyä keidas-suoksi. Pohjois-Suomessa suuret kevättulvat kui-tenkin yleensä estävät aapasuon kasvun keidassuoksi. Pohjoisen kohosuot esiintyvät koh-dilla joilla purot, joet tai järvet kuljettavat ravin-teita tuovat tulvavedet nopeasti pois. Samalla suoaukealla voi siten olla sekä keidas- että aapasuota.

SUOKASVIEN VALTAKUNTA

Aapasoilla on erotettavissa monenlaisia suokasvi-yhdyskuntia, sen mukaan miten vetinen ja ravinteinen kasvupaikka on. Suotyyppejä on kuvattu ainakin 75 erilaista.

Mättäillä on yleensä varpuja, ruohoja ja kuivien paikkojen sammalia. Sammalmättäiden tavallinen laji rämeillä on ruskorahkasammal, jonka seurailaisena on usein heleänvihreä rahkanäivesammal. Korpimättäillä on yleensä seinä- ja metsäkerros-sammalta ja jokapaikanrahkasammalta.

Aapasuon rimprien reunoilla on usein nähtävissä yhtenäisiä ja tiiviitä rahkasammalkasvustoja. Ne koostuvat ns. välipintojen lajeista, jotka eivät pysty elämään aivan vetisimmissä paikoissa.

Rimmissä kasvaa märkyyttä kestäviä saroja, mm. jouhi-, pullo- ja mutasara. Sammalista mm. sirpisammalet, kuirisammalet sekä vajo- ja aaparahkasammal viihtyvät rimmissä. Monissa rimmissä kasvaa myös raatetta ja luhtavillaa.

Lettorikko on uhanalainen suokasvi (A. Torvinen).

Letoilla viihtyy myös suoneidonvaippa, joka on hyvin harvinaiseksi käynyt kalkkipitoisten letojen orkidealaji (A. Torvinen).

Suokasvillisuuden ja -lajiston monipuolisuus on huipussaan letoilla, jotka ovat monen harvinaistuneen suokasvin tärkeitä elinympäristöjä. Monet orkidea-kasvit, kuten verikämmekä, kaitakämmekä ja sääskenvalkku vaativat runsasravinteisen leton kasvupaikakseen.

Lettoja esiintyy alueilla, joilla kalkkipitoinen kallioperä antaa runsaasti ravinteita kasvien käyttöön. Nykyään luonnontilaisia letoja löytyy lähinnä Pohjois-Suomesta. Edustavimmat letot löytyvät Kuusamosta ja Lapin kolmion alueelta. Lapin kolmio tarkoittaa aluetta Torniojokivarren ja Kivaloitten vaarajakson välissä.

IHMISEN JÄLKIÄ AAPASUOLLA

Ihminen on hyödyntänyt aapasoita monin eri tavoin. Aapasoilla on tänäkin päivänä tärkeä merkitys marjastajille ja metsästäjille. Ennen soilta kerättiin "suoheinää" karjalle. Suoniityillä on vielä nähtävissä heinälatojen pohjia, suovia ja haasioita.

Soita vesitettiin rakentamalla suon laskuojan suuhun tammi eli pato, joka nosti veden pinnan suolla. Tällöin sammalet kärsivät liiasta vedestä ja sarat sekä ruohot saivat lisää kasvutilaa.

Jotkin nykyään harvinaistuneet kasvitkin hyötyivät niitosta. Tällaisia kasveja ovat esimerkiksi lettorikko ja ruosteheinä. Nykyään luonnonantimien hyödyntämisen lisäksi aapasuot tarjoavat retkeilijöille paikan rentoutumiseen ja luonnon tutkimiseen.

Suoniitylato Kapustasuolla, Pudasjärvellä (A. Torvinen).